LA UN „RACCORD”

Acum doi ani, prin luna august, lucram vopsitoria la Paris şi anume la liceul Saint-Louis, imensă cazarmă de învăţat carte.

Şantier mare: vreo cincizeci de lucrători, dintre care vreo zece specialişti, iar restul, jumătate mediocri, jumătate adunătură din toate meseriile şi din toate naţiile, mai ales derbedei furnizaţi de sfărîmăturile armatei lui Wran-ghel. Intre aceştia din urmă şi cîţiva comunişti francezi se încingeau adesea discuţii violente, cînd pensulele deveneau simple măciuci ameninţătoare.

„Contrometrul”, un om bun şi capabil, trecea printre beligeranţi, îi calma cu un cuvînt blînd şi le reamintea că certurile în şantier sunt în dauna muncii, de care el era responsabil. Aveam multă stimă pentru dînsul. Mai tîrziu am devenit chiar prieteni. îşi detesta rolul de „şef”, pentru care nu şe simţea chemat. Era un visător, veşnic melancolic, picta cu talent şi pasiune peisagii singuratice de prin împrejurimile Parisului, citea mult şi nu avea relaţii. Rîdea rar. Vorbea puţin. Cînta însă cu duioşie, cînd se ştia izolat în vreo aripă pierdută a clădirii, unde, de obicei, executa o lucrare delicată. Nu supraveghea decît cu mare discreţie şi niciodată prin surpriză, dar ştia cu exactitate cine e conştiincios la lucru şi cine se lasă pe tînjală. Cînd se convingea că un lucrător nu-şi „cîştigă supa”, căuta să afle dacă o face din neputinţă ori din şiretenie. în cazul întîi, era tolerant; în al doilea, îi

.ea, domol. împricinatului: „La sfîrşitul acestei sâp-ămîni, d-ta vei fi remerciat” 1.

Concedierile astea neplăcute se făceau întotdeauna fără artori, ca să fie menajată susceptibilitatea celui intere-t. Mi se întîmpla, totuşi, să fiu uneori martor involuntar neobservat. Atunci îl vedeam îndreptîndu-se spre o fereastră, care da în grădină ori în bulevard; sta nemiş-at, fuma tăcut şi privea ţintă în faţa lui. Apoi dispărea asuri întregi.

„Contrometrul” Bouvet iubea cu patimă preparatul opselelor, adică tocmai ceea ce e mai neplăcut în vopsi-rie, mai ales atunci cînd trebuie să prepari două sute I kilograme în fiecare zi. Ceruza, care formează baza uturor nuanţelor, e o otravă violentă. (Carbonat de)lumb.) In Franţa, puţin numeroşi sunt lucrătorii care să u~i fi simţit consecinţele funeste, căci, oricît

te-ai feri, a pătrunde în corp chiar prin porii pielei dacă nu direct »rin gură, fumînd ori mîncind cu mîinile murdare de opsea. Din cauza asta, marile şantiere sunt dotate cu un xecătox' de vopsele”: *broyeur*, muncitor necalificat, care mblă toată ziua dintr-o bina într-alta, adunînd materiale frecînd culori sub ordinele şefului de şantier, care upraveghează operaţia.

Bouvet n-avea *broyeur*. Butoiaşele de ceruză, grele de nicizeei de kilograme, erau mînuite de el singur, vop-eaua preparată, pensulele şi oalele curăţate, totul ţinut n ordine. Dependinţa din curte, care servea de atelier de garderobă lucrătorilor, în loc să fie ca de obicei un rajd împuţit, era asemănătoare unui laborator sever. 3utinile cu vopsele, ulcelele proaspăt scoase din baia de jbtas'ă, pensulele cu arămuri strălucitoare, toate erau alineate ca într-o farmacie, gata să fie întrebuinţate de viesparul meşteşugarilor.

în mijlocul acestei drogherii, Bouvet, cu poalele bluzei sumecate la brîu, curat ca un chimist, robotea cu mişcări econoame, evolua ca o pasăre sigură de elementul ei. Aci îşi petrecea el trei sferturi din orele de muncă ale zilei.

Lucratorii intrau şi ieşeau ca albinele într-un stup, aduînd oale şi pensule înecate în vopsea, plecînd cu altele curate.

„Contrometrul”, din atelier, urmărea în gînd progresiu-nea lucrului pe care roiul de vopsitori, pierduţi în labirintul liceului, îi ducea la bun sfîrşit, conformîndu-se ordinelor sale. Cînd vreunul-dintre noi venea să-i spună că a terminat porţia de muncă ce i se încredinţase, el ştia clacă această porţie a fost executată în timpul potrivit, mai repede sau mai încet decît se cuvenea.

Mulţi credeau că-l păcălesc, dind lucrul peste cap şi ascunzîndu-se apoi prin umblători sau prin poduri, ca să-şi treacă vremea fumînd, Bouvet nu le tăcea nici un fel de observaţie, ci se mulţumea să-i încadreze între lucrătorii corecţi, destoinici. Nu l-am văzut niciodată să se pună în fruntea unei echipe şi să facă pe grozavul, muncind ca un turbat timp de-o oră, aşa cum fac mai toţi şefii de echipe. De asemenea, însoţind pe patron în inspectarea şantierului, nu era slugarnic şi nu ieşea din vorba-i domoală.

Patronul nostru era un tînăr domnişor care moştenise de eurînd una din cele mai vaste întreprinderi de vopsi-torie ale Parisului. Nu cunoştea deloc la meserie, dar ambiţiona să devie cit mai puternic, să acapareze cît mai multe lucrări. îmbrăcat după ultima modă, fercheş ca un *ăandy*, automobilist snob, el voia să pară lucrătorilor un om amabil şi cu vederi înaintate, dar în fond ne dispreţuia cu făţărnicie. Lua lucrări mari -In majoritatea lor, ordinare - întrebuinţa cît mai puţini lucrători de categoria întîi si cit mai mulţi din masa celor siliţi să facă pentru o bucată de pîîne. Vizitele sale aveau loc, aproape regulat, în momentele de slăbiciune a muncii: zece minute după ora fixată pentru intrarea în lucru, un sfert de ceas înainte de ieşire, adică atunci cînd unii lucră-tori vin cu întîrziere sau se grăbesc să-şi spele mîinile prea de vreme - meschinării nedemne pentru un lucrător de-a ie practica şi nedemne pentru un patron de-a le lua In seamă. Ele otrăveau pe Bouvet, care iubea exactitatea, dispreţuia micimile profesionale, şi se vedea zilnic tamponat între două antagonisme deopotrivă de absurde,

Y Doream de mult să cunosc gîndurile acestui om interesant, clar atitudinea sa rezervată mă oprea să-l cheî?

: într-o zi. dorinţa îmi fu satisfăcută mai mult decît mă Işteptam.

Mă chemase. în după amiaza-aceea, să-i ajut la prepa-tul unei mari cantităţi de vopsea. Profitai de împreju-iftrc şi-l observai cu discreţie.

Bouvet era un om de patruzeci de ani, bine făcut, 1 statură mijlocie, blond incolor. Capul său, rotund ca n pepene, se ţinea drept şi se mişca cu încetineală, ai fi;s : cu un fel de oboseală. Trăsăturile feţei erau muncite, centuate, ca la toţi oamenii de simţire, dar fără multă obilitate: o forţă lăuntrică părea să le domine. Fruntea, arg prelungită de un început de chelie, se ţinea mereu fenină, deşi cutreierată de zbîrcituri. Singuri ochii, gris-irzui, trădau, prin expresiunea lor vioaie, inteligenţa tivă a acestui om tăcut şi cu înfăţişare molatică. Miile erau bine întreţinute, ca ale unui funcţionar, iar bluza lucru, cu toate că era expusă la cele mai murdare treburi, se afla sîmbăta aproape în aceeaşi stare de curăţenie lunea, cînd o îmbrăca proaspăt venită de la spălătorie. Nu mă puteam

sătura de a-i admira siguranţa cu care mducea lucrările şantierului. Nici o şovăire. Totul era [îndit, cunoscut cu amănunţime şi decis de mai înainte, ă întrebam dacă nu cumva se gîndeşte şi noaptea la ce a de făcut în ziua următoare.

Un lucrător intra, depunea uneltele şi aştepta ordinul ouvet îi dădea timp să răsufle, să fumeze o ţigare, îl ntreba..cum a ieşit” munca pe care o sfîrşise, apoi:

- Uite colo chitul preparat pentru sala de matematici, [afonul e coşcovit, Să razi bine şi să chitueşti la nivel.

Omul pleca. Altul venea:

- Trebuie umplute cu ghips găurile din refectoar, ă uzi. Sa nu întrebuinţezi ghips „mort”.

Unui al treilea:

- Ia vopseaua asta şi fă numai peretele pe care l-ai reparat acum trei zile în dormitor. Să „dai gros”. Să nu iaşibor duri”.

- Uf! am „împins” zdravăn acolo!...

Voia să fie admirat. Bouvet îl privea în ochi cu gravitate:

- Cînd ai început?

- La zece? Mi se pare c-ai început la nouă. în ori ce caz, ai fi putut să termini pînă acum, fără să „împingi”. Eu nu ţi-am cerut să te sfîrşeşti.

Cu lucrătorii serioşi, ei era plin de recunoştinţă.

- Gata deja?... întreba el pe cîte unul, care sosea vădit obosit. Ha! Bucata aia, într-adevăr, era grea de „făcut”: poziţie incomodă. Acum am să-ţi dau ceva să te compenseze, să meargă „ca untul”.

Bun, crezător cu bieţii oameni care nu erau de meserie şi pe care îi ştia prost plătiţi:

- Caută să întinzi vopseaua mai bine; cam curge pe-alocurea. Nu-i nevoie să te grăbeşti. D-tale nu ţi-se poate cere, ce se pretinde unui lucrător de categoria întîi.

Bouvet nu tutuia pe nimeni. N-avea obiceiul acesta, aproape universal al lucrătorului, care te tutuieşfe de la prima vorbă, crezînd că astfel îţi dovedeşte cine ştie ce mare ispravă.

Ne aflam la strecuratul culorilor, cînd orologiile bătură trei. Era ora de „raccord” *. Echipele părăsiră lucrul. Grupuri de lucrători reuniţi pe categorii, pe simpatii, ori pe naţiuni, se

îndreptau în grabă spre cîrciumile din cartier. „Contrometrul” îmi zise: .

- Mergi să bem ceva?

Nu mă duceam decît rareori, cînd mi-era sete sau cînd vreun prieten insista. Răspunsei:

- Nu mi-e sete.. Şi, ca să-l aţîţ la vorbă, adăugai: ...Şi-apoi, drept să-ţi spun, sfertul acesta de ceas de la „raccord” mă cam umileşte, mai ales de se întîmplă să ochii cu patronul, duclndu-mă ori   venind de la Bbciumă.

- Ai perfectă dreptate! făcu Bouvet. Păcat numai că unt aşa de rari lucrătorii care simt ca d-ta. Sfertul de eas de la,,raccord*' e un obicei de pe vremea cînd ziua de ucru dura douăsprezece ore. Pe-atunci, opream munca luam o gustare la opt dimineaţa şi la trei după-prînz. *Zmd* insă ziua de lucru s-a coborît la zece ore, gustarea e dimineaţă a fost suprimată. Unele „case” 1 au suprimat chiar şi „raccordul”, plătind, în schimb, ceva mai bine ra de lucru. Mă aflam tocmai într-o asemenea casă şi ram mulţumit; pe lîngă jena pe care am simţit-o întotdeauna de-a gusta la ora cînd patronul putea să fie de aţă, - faptul de-a mă opri din lucru, uneori, la al cinic a etaj, de-a coborî şi urca o sută de trepte, de a-mi. păla miinile, de-a căuta o circiumă prin împrejurimi,;oate acestea făcute într-un sfert de ceas, nu-mi con-eneau deloc. Inconvenientele erau mai mari decît avan-;ajele; şi mulţi lucrători, din legiunea adevăraţilor mese-aşi de altădată, judecau la fel ca mine. Mai întîi, nu totdeauna poţi trînti pensula şi pleca, aşa, ainclcă a bătut ora trei; se întîmplă să ai în mînă un ucru care trebuie musai isprăvit: un panou, o jumătate e uşă, un fragment de perete, ceva care îţi cere încă cinci inute de lucru. Cînd e vorba de prînz ori de sfîrşitul ei, ei bine! e permis să te „aranjezi”, să nu începi o >ucată prea mare, s-o laşi mai domol, după cum uneori ti obligat să dai mai iute. Dar să ai grija asta şi pentru ertul de ceas de la „raccord”, mai mare daraua decît caua.

în al doilea rînd, e cunoscut că patronul, în genere, e n om avid de cîştig, gata să-ţi scoată ochii pentru cea mai mică concesie pe care ţi-o face. Şi... ia să fim drepţi! Nu ştie oare patronul că sfertul de ceas de la „raccord” nu e sfert, ci *jumătate*? căci lucrătorul mai pierde un sfert preparîndu-se

pentru „raccord” şi „tîrînd piciorul” la reluarea lucrului după „raccord”. De asemenea, nu ştie

1 întreprinderea care execută lucrarea, denumită curent „Mai* son X” (numele patronului) (*n*. *e*>).

oare patronul că dimineaţa şi seara, ia intrare şi la ieşire se mai pierd alte două sferturi? Or, un ceas din zece pierdut de fiecare lucrător, însemnează pentru patroi să piardă un om la fiecare echipă de zece.

Mi se va spune că, judecind astfel, apăr foarte bin< interesele patronului. Ştiu să le apăr şi pe-ale lucrătorului

Bouvet îşi răsuci pe îndelete o ţigare, tăcînd tot timpul o aprinse şi reluă cu un fel de amărăciune în grai:

- Da, ştiu să le apăr şi pe ale lucrătorului. Pe lucrătorul acesta luminat, care vede în mine un eontrometru. aş vrea să-l întreb dacă interesul lui e să „ciupească” pe patron, ori să-i reclame un drept sfînt: dreptul muncii sale? Dar mai înainte de orice reclamaţie: există oare un drept sfînt al muncii, un *drept universal*? Eu nu cunosc decît un *drept individual*, care e *sfînt*: *acela al omului conştiincios*. Restul nu mă interesează; restul e o cohortă sălbatică, inumană, trăind în chip parazitar. Şi nu ştiu pe' cine să dispreţuiesc mai mult: pe patronul care se îmbogăţeşte pe spinarea lucrătorului cinstit, ori pe camaradul lipsit de conştiinţă, care compromite cauza celui drept.

De treizeci de ani mă aflu cu mîinile în vopsele. La vîrsta de paisprezece ani, la Lyon, aduceam tatălui meu, bătrîn paralitic, cei cîţiva gologani, un franc şi zece centime pe care îi cîştigam curăţînd oale, frecînd culori, transportînd unelte, de la şase dimineaţa la şapte seara. Apoi, pe la douăzeci de ani, am devenit lucrător bun; era o ambiţie pe vremea aceea, o chestiune de demnitate, de amor propriu, să fii *lucrător hun*, altfel, cei dinţii care te dispreţuiau erau camarazii tăi. Patronii fiind mai puţin bogaţi erau şi ei mai omenoşi, recunoşteau pe omul merituos şi-l răsplăteau.

De-atunci şi pînă azi, nu ştiu dacă, în,afară ele duminici şi sărbători, am pierdut mai mult de douăzeci de zile pe an. M-am însurat, m-am înhămat la căruţă şi-am tras din răsputeri. Am mai îndrăznit să visez la lucruri frumoase. Rezultatul a

fost că „lucrurile frumoase” m-au privat de lucrurile strict necesare; nu e permis să visezi, cînd eşti sărac.

Sute de clădiri, mii de apartamente, nenumărate jutoaie de ceruză şi de ulei au trecut prin aceste două mîini. Ei bine, ştii cu ce mă răsplăteşte societatea? Cu ouăzeci şi cinci de centime pe oră mai mult de cît ai -ta, lucrător de categoria întîi. Şi doar, de cincisprezece ni, eu port în acest cap grija conducerii, de care mă achit um nu se poate mai bine. Eu sunt aici inginer, nu lucră-,or. Conducînd o uzină, aş cîştiga cu o sută la sută mai mult decît un muncitor de sub ordinele mele; conducînd n şantier de vopsitorie - care are tot atîta răspundere i cere tot atîta competinţă - nu cîştig decît cu zece la ută mai mult decît camaradul meu. „Camaradul meu”.

Ce camaraderie poate să existe între omul conştiincios i cel fără conştiinţă? *Camaraderia adevărată este sfor-area comună pe care o face o parte din omenire ca să se ibereze de sclavia milenară a exploatării omului de ătre om*. *Or*, *din experienţa mea*, *pot să afirm cu prezie*, *că trei sferturi din lumea exploatată nu aspiră să se ibereze prin muncă şi conştiinciozitate*, *ci prin şiretlic*, xact cum fac patronii; în orice şantier, majoritatea ucrătorilor sunt gata să devie patroni, neputînd-o face i bat joc de muncă. *Cu chipul acesta se sabotează efortul ne liberare al idealiştilor*.

Idealist e numai omul capabil şi cinstit. *El e şi re-oluţionar*.

Dreptatea pe pămînt se va înfăptui cînd lumea mun-îtoare va deveni, în majoritate, capabilă şi cinstită. Sin-ure munca şi cinstea pot dărîma exploatarea. *Întreg eşa-'odajitl de silnicie al tuturor societăţilor de pînă azi a fost e bazat pe incapacitatea exploataţilor*. Acest eşafodaj e construit de cei *capabili* şi de cei *şireţi*. *Şireţii şi capabilii fără conştiinţă şi-au dat mina ca să stăpînească lumea*. anul le serveşte de pîrghie celor dintîi; capacitatea ne-nestă. celor din urmă. Ca să-i dărîmăm, noi, lumea exploa-ată, trebuie să fim *capabili* şi drepţi.

Proletariatul - care pe zi ce trece devine o pradă ngeroasă a exploatării şi a masacrelor - *trebuie să fie ea dihtîi pătură socială în istoria omenirii*, *care să vorbească în numele unei morale publice*. Noi trebuie să proclamăm ca o ruşine publică supravegherea omului de către om. Atîta timp cît omul va

avea însă nevoie să fie supravegheat, dreptate socială nu poate exista.

Priveşte acest şantier: din cincizeci de lucrători, am exact şase oameni care n-au nevoie să fie nici *conduşi*, nici *supravegheaţi*. Din ceilalţi patruzeci şi patru, cam vreo jumătate sunt oameni de treabă, aproape cinstiţi, dar au nevoie să fie *conduşi*. Restul e o turmă sălbatică, incapabilă, leneşă, şireată. Acestora nu le lipseşte decît banul, pentru a deveni patroni feroci.

Ce vrei d-ta să facă o mină de idealişti, *cu o hoardă condusă de instincte barbare*? Omenirea nu e de-o calitate egală. Unii oameni sunt mai înapoiaţi decît o vită. Majoritatea nici nu ştie ce înseamnă să fii bun, drept, priceput. Cum ne-am putea, deci, aştepta ca o astfel de lume, să-şi aleagă *conducători*, cînd ea nu-i în stare să-i recunoască? Conducere, în sens revoluţionar, trebuie să însemneze: dragoste, dreptate, capacitate. Or, lumea se lasă cucerită de fraze şi de interese personale, nu de *idealism*. Azi i se închină lui Robespierre, mîine lui Napoleon, poimîine celui care dărîmă pe Napoleon.

Omenirea a fost întotdeauna şi este, nu *condusă*, ci *siăpînită*; totul e barbarie şi haos. Chiar şi libertăţile de care ne bucurăm sunt haotice; unele dintre ele se întorc împotriva vieţii şi o distrug.

Nu libertate absolută îi trebuie omenirii, ci *conducere*, adică: *dragoste şi pricepere în funcţie publică*. Aceste calităţi sunt astăzi înecate într-un ocean de barbarie. Pentru ca să ne impunem lumii, lupta trebuie dusă *nu atît ca să dărîmăm ceea ce este*, *ci ca să construim ce va fi*.

Două forţe se opun astăzi la această Construire: *aviditatea societăţii capitaliste* şi *inerţia lumii muncitoare* Cea clintii, ca să dăinuiască, are nevoie de haos şi-l creează prin toate mijloacele pe care le are la îndemînă. Cea de-a doua, ca să se mişte şi să iasă din haos, are nevoie de timp.

într-o ameliorare a vieţii prin *evoluţie*, nu se mai poate spera, căci forţele obscurantiste sunt mai puternice decît voinţa puţinilor *idealişti*. Se vor scurge multe secole pînă în ziua cînd idealiştii vor deveni majoritate.

Rămîne ca cinstea şi capacitatea să fie impuse prin forţ-ă,, *aşa cum necinstea şi incapacitatea guvernează astăzi grai ie*

forţei. Asta e o sarcină rnai grea decît aceea de-a Ivoi să ridicăm cîte o piramidă egipteană în fiecare an. Şi nimeni nu ne vine în ajutor.

Un ajutor eficace am avea dreptul să-l aşteptăm - în numele civilizaţiei de mîine - de la breasla artisticească. Artistul e omul care se bucură de cea mai durabilă noto-*ţ* rietate, căci el face să vibreze cel mai delicat motor al [vieţii: *emoţia*, - această pîrghie care poate să se măsoare ' cu puterea Banului. Uşa care se închide aroganţei Banului, se deschide largă majestăţii Frumosului, şi. creierul £el mai refractar progresului uman se lasă înduplecat în urma unei simţitoare pledoarii ce vine de la inimă. Arta a putut să ridice monumente pe care toate armatele barbare ale veacurilor n-au putut să le dărîme. Tot ea are datoria să înalţe singurul monument binefăcător, pe care-l aşteaptă umanitatea: *Dezrobirea omului de sub jugul*

Aici stă învinuirea pe care o aduc eu, în special oamenilor de litere, arta cea mai pe înţelesul tuturor. Literaţii ne cer să ne sacrificăm timpul şi economiile ca să le ascultăm spusele; în afară de foarte rare excepţii, spusele lor, ingenios ticluite, nu fac (cînd o fac) decît să ne *distreze*. Or, adevărata artă trebuie să fie revoluţionară, adică: pe lîngă *distracţie*, ea mai trebuie să ne şi *instruiască*, să ne *civilizeze*, să ne deschidă ochii asupra metehnelor unei lumi care bîjbîie orbeşte, lume mai mult proastă decît rea, şi care-şi vatămă existenţa, îşi suprimă propriile ei valori, mai mult din neştiinţă decît din răutate.

Artistul, dacă nu ştie să fie un factor de progres, un preot voluptuos al bucuriilor de mîine, se reduce el singur la rolul de zbîrnîitoare sentimentală.

Omenirea se va dezrobi într-o zi, cu sau fără concursul artiştilor, căci forţele vieţii sunt mai puternice decît ale morţii. în ziua aceea, însă, istoria va spune contemporanilor: „în vremurile de urgie umană, cînd *omul tortura şi umilea pe om*, *nimeni nu voia să vie în ajutorul idealiştilor*, *care credeau în dezrobire*, *nici chiar*

Artiştii, *aceşti posesori ai unei forţe care putea să se măsoare cu însăşi puterea Banului*".

Atunci, scoborîtorilor din părinţi artişti au să le fie ruşine de strămoşii lor care nu şi-au înţeles timpul.

„Contrometrul” Bouvet se uită la ceasornic:

- Haide acum să ne facem datoria către omul care ne exploatează, dar căruia nu trebuie să-i clăm dreptul de-a ne mai şi umili.